

Dragoslav DEVIĆ*

ZAPISI CRNOGORSKIH NARODNIH MELODIJA U RAZDOBLJU VIJEKOVA¹

U početku XIX vijeka srpske narodne lirske i epske pjesme zahvaljujući velikom sakupljačkom poduhvatu Vuka Stefanovića Karadžića postaju predmet pomnog interesovanja velikog broja kulturnih poslenika, pjesnika, književnika i istoričara u Evropi toga doba.² Početak etnomuzikološke nauke u svijetu i kod južnoslovenskih naroda na Balkanu od tada se brzo razvija. Pioniri koji su obavili sakupljanje i notiranje crnogorskih narodnih melodija su dvojica istaknutih melografa i folklorista, Hrvat, Franjo K. Kuhač (1834–1911) i Čeh Ludvik Kuba (1863–1956).³

Prvi je štampao 2000 notnih zapisa pjesama (prije svega svojih, ali i drugih autora), objavljenih u pet knjiga u Zagrebu, krajem XIX vijeka, pod zajedničkim naslovom: *Južno-slovenske narodne popievke* u kojima se, osim u drugim knjizi, nalaze i zapisi iz Crne Gore.

* Doktor etnomuzikologije i redovni profesor Fakulteta muzičke umetnosti u Beogradu

¹ Objavio sam prije pet decenija rad: *Sakupljači narodnih melodija u Srbiji i njihovi zapisi*, Glasnik etnografskog muzeja, knj. 22–23, Beograd, 1960. U ovom radu pored srpskih i crnogorskih sakupljača obuhvaćeni su svi tadašnji melografi iz negdašnje Jugoslavije. Dakle, danas nedostaje bibliografija za mnoge knjige i zbirke o melografskoj građi i sakupljanju narodnih melodija u proteklih pet decenija. Zato treba očekivati, da „razdoblje vijekova” u nastavcima obuhvati sve nepoznate reference savremenih zapisivača narodnih melodija u nas.

² Vuk St. Karadžić, *Narodna srbska pesnarica*, izdana Vukom Stefanovičem, čast vtora u Vieni, 1815. Pored više od stotina pjesama, uz njih je prvi put objavljeno i šest notnih zapisa, Vukovog saradnika i prijatelja – Francišeka Mireckog, poljskog operskog kompozitora koji je tada živio u Beču.

³ F. K. Kuhač, *Narodni pjev*, Glas Slavonije, Osijek, 1976 (odabrao i priredio dr Lovro Županović), manji monografski spis; Jozef Stanislav, *Ludvik Kuba – zakladatelj slovenske hudbene folkloristike*, Praha, 1963.

- I knjiga*, 1878, *ljubavne popijevke iz novije dobe* (i nastavak);
II knjiga, 1879, *ljubavne popijevke iz novije dobe i srednje dobe*;
III knjiga, 1880, *ljubavne popijevke, stare dobe*; sigre odrasle mladeži; pjesme uz kolo;
IV knjiga, 1881, *sadrži više vrsta*: svatovske, s. 5. napitnice, s. 69, šaljive, s. 174. sljepačke, s. 249. junačke, balade, romanse, s. 267. junačke, davorije, str. 357.
V knjiga, 1941 *sadrži više vrsta*: patriotske i domoljubne, o razbojnicima i tatima, putničke, dječije, koleda, žetelačke, razne popijevke, naricanje i naricaljke, vilinske-mitologijske.

Knjigu su priredili posthumno, dr Božidar Širola i Vladoje Dukat, Zagreb, 1941; priređivači su na str. 449–484. štampali Kuhačeve i svoje bilješke o porijeklu melodija, drugim zapisivačima i vrstama pjesama.

Sve Kuhačeve knjige, konceptualno, pripadaju dobu u kome su pjesme nastale. Zato se u njihovoj analizi ističe autorov komparativni pristup pitanju varijantnosti svih njegovih objavljenih zapisa, ali i srodnih pjesama mnogih drugih melografa i karakterističnih „inačica” kojih ima u svim knjigama, često praćene od F. Kuhača, „opaskama” ili dragocjeni komentari. Na primjer u *I knjizi*, umjetnička pjesma *Tko je srce u te dirno*, pjesnika Petra Preradovića, se pjeva na „ishitreni napjev” kompozitora i tamburaša Paje Kolarića.

II knjiga s. 157. pjesma *O jesenjske duge noći* iz Podgorača u Slavoniji i jedna iz Dalmacije imaju napjev „njemačke pjesme koja se pjevala u pomenutim krajevima. *III knjiga*, str. 27. za pjesmu iz Srbije *Pod noć pođoh niz polje* Kuhač kaže: „Nema sumnje da je Vuk Karadžić u Beču sam otpjevao ovu melodiju, a u note je stavio njegov prijatelj, muzičar Francišek Mirecki, Poljak. Iz iste knjige pjesma uz kolo s. 51 *Liepa Maca cveće brala* iz Slavonije, do danas poznata gradska igra u Srbiji, u napomeni F. K. kaže: „Pjesma potiče iz novije ili srednje dobe.”

IV knjiga, poglavlje, *Šaljive popievke*, str. 174–180. sadrži interesantan Kuhačev uvodni esej o humoru, natpis koji obiluje terminima iz književnosti i njegovim ličnim zapažanjima o smiješnom u narodu. U istoj knjizi u poglavlju *Junačke popievke*, balade i romanse na str. 268–274 F. Kuhač govori o nazivima gusala i drugih kordofonih instrumenata između ostalog kaže: „Gusala najviše ima po Srbiji, Srijemu, Bosni, u Bugarskoj, u Hercegovini, Crnoj Gori, Slavoniji i Gornjoj Hrvatskoj” „...Tamo guslaju, staro i mlado, poljodelac, vojnik, svećenik i prosjak” „...Kad odjeknu poslednji zvuci pjesme, grne sve k vrsnom pjevaču... ne bi li mu pjevao još koju pjesmu”. (Slično je rekao u svom putnom dnevniku i L. Kuba). Dalje, pominje slijepce i njihove napjeve uz sljepačke gusle-gege. I napokon u *V knjizi*, koja obuhvata mnogo vrsta pje-

sama su, priređivači na kraju dali dosta podataka o Kuhačevim bilješkama i svojim novijim zapažanjima.

Poslije svršenog muzičkog obrazovanja Franjo Kuhač – odranije naklonjen narodnom muzičkom stvaralaštvu – vraća se 1856. godine u rodni grad Osijek. Od tada u svom životu, poslije nasljedstva 12.000 forinti, on svake godine putuje u slovenske balkanske zemlje, radi prikupljanja narodnih melodija. Bio je u Hrvatskoj i Slavoniji, Dalmaciji, Hrvatskom primorju, Istri, Sloveniji, Bosni, Hercegovini, Srbiji (Banat, Bačka, Srem), Crnoj Gori, Makedoniji i Bugarskoj. O Kuhačevom istraživačko-melografskom radu govore njegove harmonizovane zbirke melodija, što je tada bio uobičajen manir vremena kada je Kuhač živio i radio, a isto je učinio njegov savremenik, L. Kuba sa svojim zapisanim melodijama. Važno je istaći da je F. Kuhač obratio posebnu pažnju varijantama tzv. *inačice*, koje je od posebnog značaja za istorijsko proučavanje pojave varijantnosti, osobenom svojstvu južnoslovenske narodne muzike. Baveći se teoretskim pitanjima muzičkog folklora, F. Kuhač je objavio više stručnih članaka i radova, od kojih se ističu: *Zadaća melografa i vrijednost pučkih popievaka*, Vijenac, 1892; *Turski živalj u pučkoj glazbi, Hrvata, Srba i Bugara*, Glasnik Zemaljskog muzeja za Bosnu i Hercegovinu, 1898; *Osobine narodne glazbe, naročito hrvatske*, RAD J. A. 1905. on se, poput filologa, interesuje za hrvatski jezik i akcente, i uopšte za teoretska pitanja folklora, za narodni ritam i ljestvice, (tzv. slavenski mol); za netemperovano pjevanje u Istri a naročito ga je zanimalo narodni muzički instrumenatij: diple u D i C duru i razne svirale, zatim pjevanje epskih pjesama, u čemu je, kako znamo, pisao u svojim knjigama. Pažljivo tragajući za zapisima crnogorskih pjesama, listajući više puta njegovih pet knjiga *Južnoslovenske narodne popievke*, utvrdili smo da se u njima nalaze zapisi 46 crnogorskih melodija.

ZAPISI CRNOGORSKIH MELODIJA FRANJE KUHAČA

I knjiga

F. K. knj. I – JNP ljubavne popijevke iz novije dobe:

s. 60 69 *mlada čobanica* iz C. Gore Pripjev; Oj, javore, zelen bore

Oj, javore, zelen bore, oj, javore

Razvij grane na sve strane, oj, javore

Dokle grane pokrivalo, oj, javore

Dotle ovce plandovale, oj, javore... (iz Vukove zbirke tekstova)

s. 60 70 *tužba i kletva na majku*, iz Boke

Devojčice, ružice, ružo rumena!

Što ti sa mnom ne besediš, usta medena?

s. 146 181 *rado se gledaju*, iz C. Gore

Poljem se vija, oj, Zerdelija

Na vranu konju, po ravnu polju

s. 263 327 *Stambol Jovo*

Stambol Jovo iz Stanbola pođe

Stambol prođe a u Misir dođe

(F. K. iz moje zbirke tekstova)

I knj.

327. Stambol Jovo.

Larghetto ♩ = 56. Iz Crne gore.

mf Stam-bol Jo - vo iz Stam-bo - la po - dje. *f*

mf *p*

I. II.

Stambol Jovo iz Stambola podje,
Stambol prodje a u Misir dodje;
U Misiru biele dvore gradi,
Temelj meće od dragog kamena,
Duvar zidje od bielog mermera;

Pokrov meće od suvoga zlata,
S pod kićaje sitniem biserom,
Svuda traži lijepu djevojku. —
Vesele se cure odabrane!

(Iz moje sbirke tekstova.)

P. S. u II knjizi – (Nastavak ljubavnih popijevaka uz nove dobe), nema crnogorskih pesama.

III knjiga

F. K. knj. III – ljubavne popijevke, iz starije dobe:

s. 37, 834, *Radost iznenada*, stara melodija iz Budve,

Koliko noće, noćas bi.

Ne vrgoh sanku na oči

(iz Vukove zbirke)

s. 85, 893, iz Boke,

Devojčica vodu gazi noge joj se bele,

Za njom momče konja jaše, grootom se smeje

(iz Vukove zbirke)

- s. 199, 1005 iz Risna, Paun leti, da poleti – O, paune moj, o, paune moj!
 ” 1006⁴ ” ” Paune moj, paune moj! (2/4)
 Paun leti, da poleti
 Paun trepti, da poleti
 (iz moje zbirke tekstova)
- s. 202, 1010, *Biberja igra*, iz Risna,
 Ovako se biber sije, ovako, ovako (Ženske)
 Nije tako već ovako, ovako, ovako (Muški)
 (opaska Vuka Vrčevića)
- s. 210, 1019 *Džel djevojke*, iz Risna*/ Džel, djevojko, džel dušice, daj mi se, daj!
 s. 211, 1020 *Baba Radače*, iz Risna, Je l' ko vidio babu svoju Radaču
 (opaska Vuka Vrčevića)

III knj.

1020. Babe Radače.

Adagio ♩ = 54. Iz Risna.

On: Oni:

Je l' ko vi-dio ba-bu mo-ju Ra-da-ču, Ra-da-ču —? Ja sam ti je

vi-di-o, vi-di-o, vi-di-o, vi-di-o.

„Je l' ko vidio babu svoju | : Radaču: | ?“ —
 „Ja sam ti je vidio, | : vidio: | .“
 „A gdje si je vidio, | : vidio: | ?“
 „Više kuće na draču, | : na draču: | .“
 „A što si joj činio, | : činio: | ?“

„Bogme sam je ljubio, ljubio.“
 „A čemu je poljubi, poljubi?“
 „„I ja sam je vidio, vidio.““
 „A što si joj činio, činio?“
 „„Bogme sam je grlio, grlio.““

Opazka. Obuče se koji mu drago muški od stara siromaha čovjeka; a naravno, da sve mladi ljudi i momeci igre započinju. On načini od šta mu drago brke siede i brađu, uzme podugačak štap pa iz nenada uljeze zapjevavši staračkim glasom „Je l' ko vidio babu svoju Radaču?“ — Svi sad muški i ženski poskaču na noge, jer znadu šta hoće ovi igrači da radi. Jedan od društva koji je najbliži zidu iza čeljadi zapjeva: „Ja sam ti je vidio“. Na to starac pita: „gdje si je vidio, što si joj činio, čemu je poljubi?“ pa počne goniti mladića, i hoće da ga udari štapom; ali mu društvo ne da, nego ga brani. U ovoj trlabuci opet zapjeva drugi poizdalje: „„I ja sam je vidio.““ Stari pita: „Što si joj činio“, a kad mladić odgovori: „da ju je grlio“, starac se opet okrene da gonit onoga, pa opet treći: n. p. ja sam ti je češljao; četvrti: ja sam ti je gladio; peti: ja sam ti je nosio i t. d.

U ovoj igri postane velika graja, smieh, miešanje čeljadi, da ga ne udari štapom, p'evanje sa sviju čošaka dražeći čeda, a on goneći one te ga draže, i više puta dohvati štapom onoga, te mu se ruga, ili koga drugoga od društva hotice i nehotice, samo da je više smieha, koji se u Hercegovini (gdje istu igru igraju) zove: džumbus (turska rieč: veselje) bez da se ikada itko naljuti, makar ga i zaboljelo.

(„Srpske narodne igre“ opisao Vuk Vrčević,
 štampane god. 1868. u Beogradu.)

⁴ Melodija 1006 drugačija, tekst – varijanta.

- s. 214, 1023 *Što bi dala za momka*, iz Crne Gore,
 Dala bih dala – A što more što /dijalog/
 Dva vola plava – Ne bi more ne!
 (iz Vukove zbirke)
- s. 216, 1025 *Večera mome sinoć dovedena*, iz Boke,
 Sinoć moma dovedena
 Malo večera, malo večera;
 Jednu ticu prepelicu,
 ticu gospodsku.
 (iz moje zbirke tekstova)
- s. 217, 1026 *Kroza lišće zeleno* iz Risna (dijalog),
 Kroza lišće zeleno – Zovete li ovamo!
 (iz moje zbirke tekstova)
- s. 235, 1043, iz Risna, *Poziv u kolo*, muško kolo,
 Skoči kolo da skočimo;
 Skoči kolo da skočimo!
 (iz Vukove zbirke)
- s. 261, 1068, iz Budve, *Kad se hvata žensko kolo*,
 Fatajte se, bjele ruke,
 Gledajte se, crne oči
 (iz Vukove zbirke)
- s. 264, 1072, *Pravedan ukor* iz Budve,
 Zarekoh se i zahvalih ja dobar junak
 (iz Vukove zbirke)

IV knjiga

Svatovske popijevke i druge popijevke

- s. 10, 1209, 1910 *Uoči svadbe*, iz Budve i iz Risna (6/8)
 Bosioče, bosioče, u širinu rasti;
 Jer će doći, bosioče, starog svata vlasti
 *
- Moji rani vinogradi,
 Ni rađeni ni građeni
 (iz Vukove zbirke)
- s. 18, 1221, *Kod kuće djevojačke*, iz Risna,
 Osvanu zvjezda na vedrom nebu,
 Rabar djevojci pred belim dvorom;
 (iz Vukove zbirke)

s. 22 1225, *Kad donesu barjak iz crkve*, iz Risna,

U ime boga čas dobar, sunce isteče,
Čestito ti, domaćine, u dom veselje;
(iz Vukove zbirke)

opaska: kad polaze i kad dolaze po djevojku
(dva različita teksta na isti napjev)

Napitnice

s. 72, 1283 *Pripjevi uz zdravice*, iz Paštrovića,

Ko vince pije u slavu Božju*
Slava mu Božja vazda pomogla

s. 73, 1285 *U zdravlje sveštenika*, iz Paštrovića

Ovi domov dar, velji Božji dar*
(iz Vukove zbirke)

Pripjevi uz zdravice:

Pije se po sedam zdravica: 1. u slavu Božju; 2. u slavu svih svetijeh; 3. u zdravlje domaćinovo; 4. u zdravlje crkovno ili sveštencičko; 5. u zdravlje svojijeh starešina i poglavica; 6. u zdravlje carsko; 7. u zdravlje sofre (cijeloga društva)

(Vuk, str. 74.-75)

s. 75, 1286, iz Perasta,

Pade listak naranče „u sred čaše junačke”
(iz Vukove zbirke)

Sljepačke popijevke (str. 250, uvodni komentar i terminologija F. K.)

s. 257 1483, *Krštenje Hristovo uz gusle*, iz Crne Gore,

Pošetala prečista gospoja,
Ona zemljom i svijetom šeta...

(iz Vukove zbirke)

Junačke popijevke (str. 268–274, uvod-komentar F. K.)

s. 279, *Miloš u Latinima* (uz gusle),

Mili Bože čuda velikoga,
Kada slavni srpski knez Lazare
Posla zeta Miloš Obilica
U Latine da kupi harače

(iz Vukove zbirke)

s. 302, 1507 (uz gusle) *Jure Kastriotić*, iz Bečića*

Sanak sniva Osova kraljica,
Virna ljuba kralja od Epira;
Sanak snila u sanak vidila,
Da je ljuta zmaja porodila...

(Vidi opasku na završetku pjesme F. K. str. 304)

IV *κη*.

1507. Jure Kastriotić.

Andante con moto ♩ = 84. Iz Bečića u austr. Arbaniji. (*Uz gusle. Napjev je prastar.*)

Sa-nak sni-va O-so-va kra-lji-ca — — — ,
vir-na lju-ba kra-lja od E-pi-ra.

Sanak sniva Osova kraljica, Virna ljuba kralja od Epira ; Sanak sniva u sanak vidila, Da je ljuta zmaja porodila, I Epir mu krila pokrivala, Carigradu glava dopirala, I ona žive Turke proždimala.	Kad u jutro jutro osvanulo, Ori Jure visoko dunare, Pa on zidje crkve i oltare, Svu porobi ravnu Arbaniju , Pa pohodi staru majku svoju. Nije zmija zmiju prevarila, Što prevari Jure Kastriotić Turskog cara Sulejmana.*
---	--

(*Iz moje sbirke tekstova.*)

* Ova je pjesma po Kačićevoj „Pisma o Gjorgju Skenderbegu“. Kačić piše mjesto Osova kraljica : Vojsava kraljica, mjesto car Sulejman: car Murat i t. d. Nu buduć je po mom mnienju vriedno znati, u koliko si narod zapamti koju historičnu umjetnu pjesmu, stavio sam ovdje cieli onaj tekst, koji mi je izpjevao Šimun Grubač iz Bečića, bivši vojnik meksikanskoga cara Maksimilijana.

s. 318, 1520 (uz gusle) iz Bečića *Smiljanić Ilija*,

Vino piju kotarski serdari,
Te napija Janković Stojane
Više Zadra grada bijeloga,
Zdrav' družino, mila braćo moja...

(iz moje zbirke F. K.)

* Tekst ispjevao Šimun Grubač iz Bečića, bivši vojnik meksikanskog cara Maksimilijana.

- s. 331,1531 *Babina osveta* (a cappella), iz Crne Gore,
 Ja posejah grah po dolu,
 Ne obido za tri leta,
 Za tri leta za četiri;
 (iz Vukove zbirke)...
- s. 332, 1532 *Ivo i Ajkuna* (Zaručnica Ercega Stjepana), iz Bečića,
 Sinoć drago s dragim susretilo,
 Nit je zove milo niti drago,
 Mraze mi te na dvoje na troje
 Drugi vele da si zmija ljuta...
 (tekst iz moje zbirke F. K.)
Junačke popijevke – Davorije (str. 357)*

V knjiga

- Razne popijevke
- s. 92, br. 91 (1690) *Uspavanka*, iz Risna,
 Sjedi Mara na čardaku,
 Na krilu joj Jovo spava;
 (Vuk Vrčević iz zbirke tekstova)
- s. 92, br. 92 (1691) *U kolijevci*, iz Boke,
 Koja je ono djevojka,
 Tanka, b'jela i rumena
 (Vuk Vrčević iz zbirke tekstova)
- s. 139, br. 133 (1730) *Inačica (var.)*, iz Risna,
 Ja posijah sitan bobac
 Na kolac, na dolac.
 (iz zbirke tekstova F. K.)
- s. 227, br. 218 (1818) *Biberja sigra*, iz Risna,
 Ovako se biber sije; ovako, ovako! (djevojčice)
 Nije tako, već ovako, ovako, ovako (dječaci)
 (F. K. tekst)
- s. 227, br. 219 (1819) *Pojede jedno drugo*, iz Boke,
 Ja posijah bjelicu šenicu (jedan)
 Dalek' sela, blizu puta
 Kraj luka zelena (pripjev),
 Navrani se koka s pilićima (dvojica),

* Davorije – popijevke koje se pjevaju kad se u boj polazi ili na samom bojištu da se ohrabri vojska F. K.

Te pozoba bjelicu šenicu.
Dalek' sela, blizu puta (pripjev)
Kraj luga zelena ... itd.

(Vuk Vrčević iz zbirke tekstova)

s. 264 br. 245 (1845) *Koleda na Božić*, iz Boke,
Božić ide uz ulicu, te se veseli,
Pred njim ide žarko sunce, te mu svijetli...

s. 265 br. 246 (1846) *detto*, iz Risna,
Poručila Božićeva majka:
„Tamo ću vam poslati Božića,
Po Božiću tri kite cvijeća”... itd.

s. 265 br. 247 (1847) *detto*, iz Risna,
U Božića tri mile sestrice
Božo sestre divno razređuje... itd.

(Vuk Vrčević iz zbirke tekstova)

s. 406, br. 366 (1970) *naricanje*,** iz Crne Gore,
Kuda si mi uletio, moj sokole,
Od divnoga jata tvoga, brate rano... itd.

s. 407, br. 367 (1971) *Naricanje za mrtve uopće*, iz Paštrovića,
Dobro jutro za/ga/sva sju/gu/tra!
E, jaok! (pripjev) ... itd.

(iz Vukove zbirke)

s. 424 br. 380 (1988) *Kićeno nebo*, iz Crne Gore,
Kićeno nebo zvijedama
Široko polje ovcama,

(iz moje zbirke tekstova F. K.)

Ludvik Kuba, češki folklorist, akademski slikar, etnomuzikolog, mnogo je putovao, obišavši gotovo sve slovenske narode radi zapisivanja pjesama „iz usta narodnih pjevača”. Tako je nastalo Kubino kapitalno djelo, edicija: *Slovanstvo ve svich zpevech*, štampano u 15 svezaka. Zatim je objavio knjigu: *Cesty za slovenskou pisni – svazek druhu (1885–1929), slovansky Jih v Praze, 1935*. L. Kuba u ovom putopisu piše o osobenostima narodne muzike iz Slovenije, Hrvatske Slavonije, Bosne i Hercegovine, Dalmacije, Južne Srbije, Makedonije i Bugarske. Prvi put istražujući u ovim oblastima i zapisujući narodne melodije, otkrio je arhaično višeglasje – heterofono ojanje u Dalmaciji, i srednjoevropsko četvoroglasje homofonog stila, locirano pretežno u grado-

* Napjev iz Boke i napjevi iz Risna su različiti.

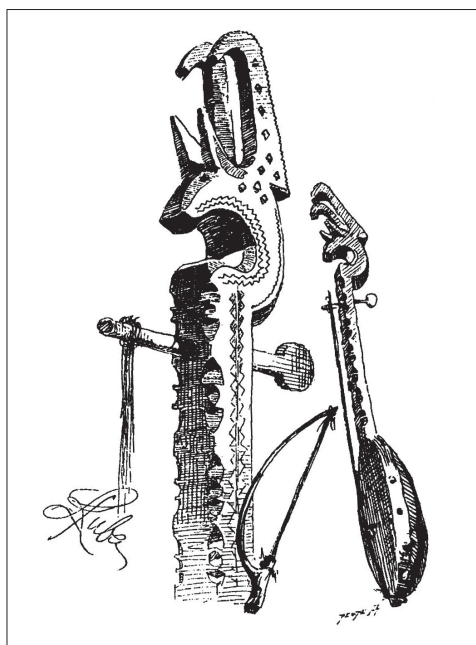
** Njegoš, *Gorski vijenac* – sestra Batrićeva (poznati napjev tuženja)

vima Slovenije, Hrvatske, Primorja i Slavonije. Boraveći više puta u Bosni i Hercegovini, između 1888–1912, Kuba je sabrao 1.113 pjesama s tekstovima, otkrivši, pored evropskog i orijentalni uticaj. Poslije muzičke analize pjesama podrobnije se bavi tonalnim odlikama objavljene građe, utvrdivši: 11 obrazaca ljestvica (dur, moldur, crkveni modusi, prekomerna sekunda), iz kojih je proizašlo 5 ljestvičnih shema, utvrdivši činjenicu da je finalni ton pjesmama sačuvao funkciji tonike. L. Kuba će prvi upoznati evropske muzikologe s istarskim dvoglasjem (istarska ljestvica), 1909. na kongresu u Beču.

O svom uspješnom istraživačkom poduhvatu u Crnoj Gori napisao je knjigu: *Ludvik Kuba Na Černe Hore*.

Cesty podniknute za učelem sbirani narodni pisni, roku 1890–1891, tiskem v Praze, 1892. Prvi dio knjige – putopisni dnevnik – *itinerarij* (460 s.) jeste Kubina svojevrsna etnopsihološka studija crnogorskog mentaliteta. Drugi, manji dio knjige, pridodat na kraju, čini *notni album* koji sadrži 70 odabranih crnogorskih pjesama, „Odabrao i za klavir i pjevanje harmonizovao Ludvik Kuba”. Ova dragocjena knjiga, od posebnog značaja za savremenu etnomuzikologiju, objavljena je, pod istim naslovom, u prevodu s češkog jezika, u Podgorici 1996. godine. Ona je inače, bogato ilustrovana Kubinim crtežima u pleneru (ljudi, sagovornici, seoski pejzaži, stari kućerci, gradska arhitektura, pokućstvo, instrumenti i drugi egzotični motivi, zapažani od putnika istraživača). Osim 70 odabranih pjesama u putopisnom dnevniku, pronašli smo još zapisa, tj. 14 melodija pjesama, za koje Kuba eksplicite kaže: „Nema ih u albumu”. To su sljedeće pjesme:

1. *Mlado pastirče unilo*, s. 191; 2. *Zelena je trava, moma na njoj spava*, s. 192; 3-a. *Što je lepa ova nova godina*, s. 205; 3-b. *Što je lijepa ova nova godina*, s. 206; 4. *Dva su cvjeta u bostanu rasla*; s. 206–7; 5. *Bolan leži Kara Mustafa*, s. 207–8; 6. *Momče mi prođe kroz selo*, s. 208; 7. *Gine, vene, srce u meneka*, s. 209; 8. *Kolika je noćca noćasnja*, s. 209–10; 9. *Golubice bjela što si nevesela*, s. 210–11; 10. *Zagorkinja konja jaše*, s. 211–12; 11. *Popuhnno vihar od mora*, s. 212; 12.

Vasojevićke gusle

Oj, jabuko zeleniko, s. 213, 13. *Oj, djevojko, dušo moja*, s. 265; 14-a. *Ej, prođe junak kroz goru zelenu*, s. 266.⁵

Ovih 14 melodija de facto nema u albumu, što znači da je Kuba zapisao 84 crnonogrskih pjesama.*

II prilog
ZAPISI CRNOGORSKIH MELODIJA LUDVIKA KUBE

iz knjige: L. K. U CRNOJ GORI (1891–1892). CID, Podgorica, 1996.
70 odabranih i harmonizovanih pjesama (str. 3–117)

Redosljed naslova iz Albuma po prvom stihu:

1. Junak prođe kroz goru zelenu, Andrijevića;
2. Lov lovili građani, građani, Nikšić – svatovska;
3. Vila vilu preko Koma zvala, Andrijevića;
4. Soko leti preko Sarajeva, Rijeka Crnojevića;
5. Kupi' konja za hiljadu, Lijeva Rijeka;
6. Oj, djevojko bjela i rumena, Podgorica;
7. Porasla je slatka kruška, te šećer lije, Andrijevića;
8. Djevojka viče, iz tanka grla, Podgorica;
9. Vihar ružu niz polje nosaše, Nikšić;
10. Ljubio se bjeli sa golubicom, Andrijevića;
11. Lim voda nema broda, Andrijevića;
12. U Omera više Sarajeva, Rijeka Crnojevića;
13. U tom polju Drinopolju, Podgorica;
14. Daj, djevojko, da t' jednom poljubim!, Podgorica;
15. O moj dragi, ime slatko, Podgorica;
16. Što no tanko popijeva, Lijeva Rijeka;
17. Zaspao Rajko pod jablanom, Podgorica;
18. Koliko mi zima duga bila, Kolašin;
19. Pošetala Jagoda na vodu, Podgorica;
20. Anđelija vodu lila, Podgorica;
21. Mladi momci s proljeća, Podgorica;
22. U Ivana gospodara, Podgorica – zetsko kolo;
23. Pošetala Jagoda na vodu, Andrijevića;
24. Djevojčica ružu brala pa je zaspala, Podgorica;

⁵ Vidi u albumu varijantu br. 1, strana 3. *Junak prođe kroz goru zelenu* i uporedi sa pjesmom: *Oj, djevojko, dušo moja*, iz knjige, str. 265.

28. Hraje bula i kaludër.

(Z vlastnich zápisek.)

Klavír.

Veselo. Andrejevica.

ostfo. *p* *mf*

Hra - je bu - la ¹⁾ i ka - lu - dër²⁾ ko - lo stra - ka -
 po - pa - di - jo ³⁾ i ka - di - ja ⁴⁾ stra - ka - těj - ši

těj,
 však, ko - lo stra - ka - těj,
 stra - ka - těj - ši však.

Original:

Igra bula i kaludjer
 kolo šareno,

popadije i kadija
 još sarenije.

25. Što Morava, plaha voda, Nikšić;
26. Ajd'na levo, braca Stevo, Nikšić-kolo;
27. Tija vodoptija li si hladna, Andrijeвица;
28. Igra bula i kaludër, kolo šareno, Andrijeвица;
29. Danas petak, a sutra subota, Kolašin;
30. Gorom idu kićeni svatovi, Rijeka Crnojevića-svatovska;
31. Ej, što se u vrh gora lulijaše, Lijeva Rijeka;
32. Bolan Jovo, kroz goricu prođe, Kolašin;
33. Aj, kako možeš, bolan Jovo, jedan čas bit' brez mene, Nikšić;
34. Što se sjaje u prozorje, tamo dole u gori, Veternik;
35. U mog baba devet vinograda, Podgorica;
Marice moja ljubav nevjerna /refren/

50. Oj, ty dívko usměvavá!

(Z vlastních zápisek.)

Klavír.

Živo. Podgorice.

Oj, ty dív - ko u - smě - va - vá, ve - se - lé

jsou o - či tvo - jel

Na koho jsi pogleděla,
každého jsi poranila.
Na mne též jsi pogleděla,
na mne též jsi popatřila.
Co by dala bílá vila,
bys mne byla nespátřila!

Já bych dala bílý šátek,
a na šátku vyšila bych
v květu krásném jméno svoje,
jméno svoje, jméno tvoje,
necht si spolu pohovoří —
nepříteli srdce hoří.

Original:

Oj, vesele, veselice,
vesele ti oči maš!
Koga god si pogledala,
svakomu si ranu dala.
I mene si pogledala,
i mene si pogledala.
Što bi dala bjela vila,

da me njesi pogledala.
Ja bi dala bjel boščaluk,
u boščaluk vezen jagluk,
na jagluku ime moje,
ime moje, ime tvoje,
da se žujime razgovori,
nek dušmanu srce gori.

36. Jovo džoga po megdanu voda, Nikšić;
37. Iskuboh stručak iz zemlje, Podgorica;
38. Sinoć dođe tuđe momče iz tuđe zemlje, Rijeka Crnojevića;
39. Bor sadile u bašću đevojke, Andrijevića;
40. Od kako sam gora postanula, Nikšić;
41. Zatekoh se, zarekoh se,
da ne pođem za malena, Kolašin;

51. Leposavo, zda bys provdala se?

(Z vlastnih zápisek.)

Kolašin.

Poskočnica

Klavír.

Hbitě.

Preklad: Le - po - sa - vo, zda bys pro - vda - la se, zda bys pro - vda - la se,
Original: Le - po - sa - va, bi - li se u - da - la, bi - li se u - da - la,

Le - po - sa - vo?
Le - po - sa - va?

Leposavo, zda bys provdala se?	Čertův Rade, co že dal bys za mne?
Čertův Rade, co že dal bys za mne?	Dal bych za tě bílé dvory svoje.
Dal bych za tě stádo ovcí bílých.	Leposavo, zda bys provdala se?
Leposavo, zda bys provdala se?]	Čertův chlapče, co že dal bys za mne?
Dal bych za tě tatíčka i matku.	

Original:

Leposava, bi-li se udala?	Vraže Rade, što bi dao za me?
Vraže Rade, što bi dao za me?	Ja bi dao bjele dvore za te.
Ja bi dao bjele ovce za te.	Leposava, bi-li se udala?
Leposava, bi-li se udala?	Vraže momče, što bi dao za me?
Ja bi dao i otce i majku.	

42. Oj, devojko, crne oči,
ne gledaj na mene, Andrijevic;
43. /Ej/ Evo jada na sred Biograda, Kolašin;
44. O, jabuko zeleniko, Katunska nahija-poskočica;
45. Svuj noj na noj kiša udarila, Kolašin;
46. Spavaj sine, Bog ti na pomoći, Nikšić-uspavanka;
47. Kiša pade dolje na livade, Kolašin;

64. Hra na sviralu *) (pro kozy).
(Z vlastních zápisek.)

Zabrđe
u Andrejevce.

Klavír.

48. Kupit' ću ti žuta puca */, Andrijevića;
49. Hranila Milka slavuja, Podgorica;
50. Oj, vesele, veselice, Podgorica;
51. Leposava, bi li se udala, Kolašin-poskočnica;
52. Otkidoh stručak do zemlje, Kolašin;
53. Lijepa ti je u Alage ljuba, Podgorica;
54. Igra kolo pod gorom, Kolašin;
55. Dva prebjega goru prebjegoše*/, Kolašin;
56. Ljuljala, ljuljala majka sina, Kolašin;
57. Rasla jabuka nasred Stambola, Andrijevića;
58. Dolinom se šetala đevojčica mlada, Nilšić;
59. Ti, momo, ti, đevojko, Nikšić;
60. Što s' grad Smederevo, vazdan zatvoreno, Andrijevića;
61. Šeničice, lijepa đevojko, Andrijevića;
62. Oj, * pane inje na vočke, na cvijeće,...;
63. Što se sija tamo dolje*, Kolašin;
64. Svirka na svirali (za koze), Zabrđe u Andrijevići;
65. Svirka na svirali (za ovce), Zabrđe u Andrijevići;
66. Svirka na svirali (za goveda), Zabrđe u Andrijevići;
67. Svirka na svirali (za ljude), Zabriježje u Andrijevići;
68. Jano mori, Jano, materino zlato, Podgorica;

69. Đevojka vezla kraj mora, Kolašin;
70. Ajd' Dunave, tiha vodo ladna, Andrijevića;

Napomena:

Ovo su pjesme, najčešće sa refrenima, iz albuma označene od L. K./ i imaju objašnjenje za izvođenje.*

Pjesme kojih nema u Albumu:

71. Mlado pastirče unilo (str. 191–192);
72. Zeleni se trava, moma na njoj spava (str. 192–193);
73. Što je lijepa ova nova godina (str. 206);
74. Dva su cvijeta u bostanu rasla (str. 206–207);
75. Bolan leži, bre, Karamustafa (str. 207–208);
76. Momče mi prođe kroz selo, lele (str. 208);
77. Gine, vene srce u menika (str. 209);
78. Kolika je noćca noćasnja (str. 209–210);
79. Golubice bjela, što si nevesela (str. 210–211);
80. Zagorkinja konja jaše (str. 211–2129);
81. Potpuhnuo vikor od mora (str. 212);
82. Oj, djevojko, dušo moja (str. 264–265);
83. Anđelija ružu brala (str. 282–283);
84. Zmaj preleće s mora na Dunavo (str. 295–296).

Napomena:

1. Nekoliko interesantnih pjesama – varijanata, objavljenih u albumu ili itinerariju, koje se upoređuju: vidi u albumu, str. 3, pjesmu, br. 1, *Junak prođe kroz goru zelenu*, i njenu varijantu, na str. 266, *Ej, junak prođe kroz goru zelenu*. Pjesme su melodijski veoma srodne. 2. Za pjesmu *Kupih konja za hiljadu* na str. 295, Kuba kaže: 'Melodija ove pjesme nije ništa drugo već neznatna varijanta pjesme *Oj, djevojko, dušo moja*, koju sam zapisao na Bioču* (Vidi gore pod br. 82). One, dakle, imaju različite tekstove, ali se neznatno razlikuju po svojim melodijama. (Vidi pjesmu iz albuma br. 5 na str. 9).

3. Pjesme od 71 do 81, su zapisane u Podgorici, a pjesme br 82, 83, 84 su zapisane u Vasojevićima.

* „Jedne večeri u selu Bioču, slušajući pjesmu guslara i crtajući Vasojeviće gusle, Kuba kaže: „Shvatio sam da je bilo nemoguće zapisati ovu produkciju. Za ovo treba imati fonograf, jer taj spjev nikad nije isti, a svirana melodija pokazuje razne varijacije”.

Dragoslav Dević

NIEDERSCHRIFTEN DER MONTENEGRINISCHEN VOLKÜSTÜMLICHEN
MELODIEN DURCH DIE JAHRHUNDERTE

Zusammenfassung

Als Pionier-Melografen der montenegrinischen *volküstümlichen Melodien* gelten zwei anerkannte und außergewöhnliche Folkloristen ihrer Zeit, der kroatische Musiker und Historiker Franjo K. Kuhac (1843–1911) und der tschechische Musiker und Maler Ludvik Kuba (1836–1956).

F. Kuhac hat 2000 Niederschriften in fünf Büchern unter dem Titel *Južnoslovenske Narodne Popievke* veröffentlicht (die Lieder in den Büchern I – IV wurden wie damals üblich harmonisiert veröffentlicht, außer im Buch V, welches posthum im Jahre 1941 veröffentlicht wurde). Sie enthalten jeweils 400 Lieder verschiedener Genres, darunter auch 46 montenegrinische Lieder. Die Mehrheit der Lieder findet seinen Ursprung in vielen südslawischen Gebieten und Ländern in welchen Kuhac unterwegs und gewandelt hat. Neben Kroatien, Slawonien, Dalmatien, Istrien, Slowenien, war Kuhac auch in Österreich (Steiermark), Bosnien, Serbien, Vojvodina, Montenegro, Mazedonien und Bulgarien. Während er sein gesammeltes Material bearbeitete hat Kuhac auch mehrere Artikel und Studien verfasst. Einige davon sind: *Zadaća melografa i Vrijednost pučkih popievaka*, Zagreb, 1892.; *Turski živalj u pučkoj glazbi Hrvata, Srba i Bugara* – Zagreb, 1898.; *Osebine narodne glazbe, naročito hrvatske*, RAD-J. Akademije Zagreb, 1905. Insbesondere hat er auch die Volksinstrumente untersucht (Tamburitza, Gusle, Lirica, vijalo, Svira, Diple).

L. Kuba hat von allen slawischen Völkern 2673 Lieder notiert welche er sukzessive in der Edition *Slovanstvo ve svich zpevech* (1885–1929) veröffentlicht hatte. Ein besonderes Buch mit dem Titel *Na Černe Hore* (Prag, 1892.) welches aus dem tschechischen übersetzt und in Podgorica 1996 (Montenegro) gedruckt wurde, enthält am Ende ein außergewöhnliches Album bestehend aus 70 ausgewählten montenegrinischen Liedern und am Anfang ein umfangreiches Reisetagebuch von Kuba und 14 neue Lieder, welche nicht im Album zu finden sind – er hat also insgesamt 84 montenegrinische Lieder niedergeschrieben. Kuba verfügte über ein umfangreicheres melografisches Material als F. Kuhac und war daher in der Lage die Problematik des europäischen und balkanischen Mehrstimmigkeit deutlicher zu erfassen. In seinem Buch *Cesty za slovanskou pisni* (Prag, 1935) hat er festgestellt, festlegen können und konstatierte dabei, dass der finale Ton der Lieder die Funktion der Tonika übernimmt. In Slowenien und Slawonien (Kroatien) wird er den Einfluß der europäischen Homophonie entdecken und auf dem Gebiet der Istrischen Halbinsel die reduzierten Intervalle im zweistimmigen Gesang. Darüber wird er europäischen Musikologen beim musikologischen Kongress in Wien im Jahr 1909 berichten und sie mit der sogenannten istrischen Leiter bekannt machen. Ebenso konstatiert er im Buch *L. Kuba u Crnoj Gori* die explizite Nicht-Temperiertheit des die Gusle begleitenden epischen Gesangs und bei Mädchen und Jungs der lirischen Lieder im Volksemblem.

Die Niederschreiber des montenegrinischen volkstümlichen Gesangs F. K. und L. K. haben mit ihren fachlichen folkloristischen Studien und Artikeln zweifellos einen großen Beitrag zum Stadium der südslawischen Musikfolklore und zur modernen Musikwissenschaft – der Ethnomusikologie, geleistet.